

CaixaForum Saragossa s'endinsa en l'ànima del Modernisme a través del color blau i la seva infinitat de matisos, tant estètics com simbòlics.

BLAU

El color del Modernisme

«El color del somni, el color de l'art, un color hel·lènic i homèric, color oceànic i del firmament». Amb aquestes paraules, Rubén Darío plasmava ja el 1888 la importància del blau en l'incipient moviment modernista. L'exposició *Blau, el color del Modernisme* recorre tota la paleta de blaus —des del blau d'ultramar (el lapislàtzuli), passant per l'anyil indi o el blau de cobalt, fins a l'aparició dels pigments sintètics, el blau d'ultramar francès, el blau de Prússia o el ceruli— i els significats poètics als quals el Modernisme els va associar. Es planteja com una experiència estètica que arrenca amb la sensibilitat romàntica i transita pel simbolisme. La mostra també s'atura en l'ús incipient del color als primers temps del cinema, amb alguns films acolorits en blau de cineastes com Segundo de Chomón. Organitzada per "la Caixa", en col·laboració amb el Museu Nacional d'Art de Catalunya i els Musées d'Art et d'Histoire de Ginebra, la mostra es presenta per primera vegada a CaixaForum Saragossa. Aquest viatge pel blau té com a protagonistes Gustave Courbet, Pablo Picasso, Ferdinand Hodler, Santiago Rusiñol, Joaquim Mir, Emil Nolde, Maurice de Vlaminck, Joaquín Torres-García o Isidre Nonell, entre d'altres.

Blau, el color del Modernisme. Dates: del 27 de setembre de 2019 al 19 de gener de 2020. **Lloc:** CaixaForum Saragossa (Av. de Anselmo Clavé, 4). **Concepció i producció:** "la Caixa", amb la col·laboració del Museu Nacional d'Art de Catalunya i els Musées d'Art et d'Histoire de Genève. **Comissariat:** Teresa-M. Sala, professora titular d'Història de l'Art de la Universitat de Barcelona.

Saragossa, 26 de setembre de 2019. La directora del Departament de Exposicions de la Fundació Bancària "la Caixa", Isabel Salgado; el director de CaixaForum Saragossa, Ricardo Alfós, i la professora titular d'Història de l'Art de la Universitat de Barcelona i comissària de l'exposició, Teresa-M. Sala, han presentat avui a CaixaForum Saragossa *Blau, el color del Modernisme*.

Dins de la seva programació, "la Caixa" presta una atenció especial a l'art dels segles XIX i XX, amb l'objectiu de promoure la divulgació a l'entorn d'una època clau per entendre la sensibilitat contemporània. Organitzada en col·laboració amb el Museu Nacional d'Art de Catalunya i els Musées d'Art et d'Histoire de Ginebra, *Blau, el color del Modernisme* està constituïda per un total de 69 pintures –algunes de les quals es presten per primer cop– procedents de més d'una dotzena d'institucions, i per cinc pel·lícules, gràcies a la col·laboració de la Filmoteca de Catalunya.

Santiago Rusiñol, *La música*. 1894. Museu del Cau Ferrat, Sitges. Col·lecció Santiago Rusiñol. © Arxiu Fotogràfic del Consorci del Patrimoni de Sitges

Repartida en cinc àmbits, la mostra es pregunta què evoca el color blau en el Modernisme i, al mateix temps, de quina forma aquest moviment artístic afecta la percepció del blau. La selecció inclou els artistes principals en el pas del segle XIX al segle XX, entre els quals destaquen Hermen Anglada-Camarasa, Joaquim Mir, Isidre Nonell, Pablo Picasso, Darío de Regoyos, Nicolau Raurich, Santiago Rusiñol o Joaquim Torres-García. També s'hi inclouen algunes figures destacades de l'art europeu, com Ferdinand Hodler, Emil Nolde, Gustave Courbet o Maurice de Vlaminck, juntament amb una sèrie d'estampes japoneses de la col·lecció Anglada-Camarasa.

Com ja és habitual en totes les exposicions que organitza "la Caixa", la mostra es completa amb un programa d'activitats molt complet per al públic general, familiar i escolar, com també activitats d'estiu i específiques per al Dia dels Museus. També cal esmentar la publicació d'un catàleg editat per "la Caixa" i l'editorial Planeta, amb articles a càrrec de Teresa-M. Sala i Garcia, Eduard Vallès, Elisa de Halleux, Pere Capellà Simó, Mariona Bruzzo Llaberia i Rosa Cardona Arnau.

El blau, alma de l'època del Modernisme

Blau, el color del Modernisme s'inspira en el llibre de Rubén Darío *Azul...*, publicat el 1888, i a partir d'aquí s'endinsa en l'esperit d'una època marcada per la presència del blau o de les seves connotacions. Es tracta d'un període, el del final del segle XIX i començament del XX, en què es construeix una poetització estètica basada en la relació entre els paisatges, els fenòmens de la naturalesa i els estats anímics. Aquesta connexió s'inscriu en el projecte de la modernitat, transita pel simbolisme i veu néixer el cinematògraf.

La poesia i l'art de l'època s'omplen de paisatges crepusculars, de cels a mitjanit, de paratges muntanyosos, de platges i de mars, però també d'escenes quotidianes i de retrats que utilitzen una gran varietat de blaus com a vehicle per traduir i manifestar el misteri i el subconscient, la bellesa i la immensitat, les tensions interiors i la soledat, la vida espiritual i el més enllà.

Amb l'arribada dels pigments sintètics, als blaus que fins en aquell moment eren presents a la paleta dels artistes se n'hi afegeixen d'altres: al preuat blau d'ultramar (el lapislàtzuli), l'anyil indi o el blau de cobalt, s'hi uneixen el blau d'ultramar francès o el blau de Prússia o el ceruli. I així s'amplien les possibilitats i els matisos d'expressió d'una època que, a *Blau, el color del Modernisme*, es transforma en un recorregut que va d'Occident a Orient i de la música a la poesia, passant per la pintura i el cinema.

El protagonisme que pren el blau al final del segle XIX no és completament nou. Anteriorment, el Romanticisme ja havia concedit una atenció particular al

Paul Mathey, *Retrat de la senyoreta Besançon*. 1918. © Musées d'art et d'histoire, Ginebra. Fotografia: Bettina Jacot-Descombes

Dossier de premsa

simbolisme dels colors, entre els quals hi havia el blau, que representava virtuts poètiques. No en va, Victor Hugo sostenia que *l'art c'est l'azur*, és a dir, 'l'art és el blau'. També els poetes simbolistes atorgaven al blau valors i atributs fonamentals, com Charles Baudelaire, que considerava que emergia de la bellesa enigmàtica de les ombres per esdevenir un símbol vinculat a allò inabastable, mentre que Stéphane Mallarmé s'aventurava en la cerca de l'ideal de bellesa absoluta a través de *l'etern atzur*. Rubén Darío, des de terres americanes, s'inspirava en la poesia francesa per escriure, el 1888, el llibre *Azul...*, amb una influència decisiva en els modernistes.

Al final del XIX, en paral·lel, neix el cinema. Al principi, el color s'aplicava manualment fotograma a fotograma amb pinzells, plantilles o tintes de colors. S'aconseguia d'aquesta manera crear atmosferes que sovint responien a un codi d'ús segons el qual, per exemple, el vermell expressava perill; el groc, alegria, i el blau, la nit. L'any 1906 el sistema es mecanitza, gràcies, entre altres novetats, al Pathécolor, un procediment d'acoloriment de pel·lícules amb plantilla. Tot i així, no podem parlar de cinema en color fins a les dècades dels anys vint i trenta del segle XX. Però si volem posar l'atenció en els colors del Modernisme i, concretament, en el blau i la seva rellevància, ens de hem de fixar en les primeres pel·lícules acolorides.

ÀMBITS DE L'EXPOSICIÓ

1. Tots els colors del blau

Les tonalitats blavoses de les pintures i dels *aizuri-e* de les estampes japoneses són com paraules a través de les quals s'expressen els artistes. Per això és clau que, al segle XIX, els pigments es fabriquin per primera vegada industrialment: així s'aconsegueix imitar l'arc de Sant Martí amb una exactitud sense precedents i ampliar el vocabulari pictòric a l'abast del pinzell.

El blau assoleix nous matisos i noves tonalitats: al preuat blau d'ultramar (el lapislàtzuli), l'anyil indi o el blau de cobalt, s'hi afegeixen el blau d'ultramar francès o el blau de Prússia. Amb tot, fins a la dècada del 1860 els artistes no van disposar d'un autèntic pigment ceruli, tot i que inicialment només en aquarel·la. Una dècada després, quan ja és possible utilitzar-lo en oli, assoleix una gran rellevància.

2. Atzur, el poder evocador

L'atzur es converteix en l'ideal de bellesa dels artistes i dels poetes que reaccionen contra l'adveniment del materialisme, en un intent de trobar respostes a la crisi de valors en què estan immersos. El somni d'una Europa simbolista troba en el blau el color de la poesia, de l'art i del misteri.

Qui atorga al blau bona part del sentit que el Modernisme mantindrà posteriorment és Charles Baudelaire. En els seus versos es converteix en el lloc de la bellesa, però també de la inspiració, de la vida interior i de la puresa. En un dels seus poemes més representatius, compara la figura del poeta amb els albatros, que anomena «reis de l'atzur». La simbologia i els valors d'aquest color són presents també en l'obra de Stéphane Mallarmé, que en el poema «L'Atzur» exclama: «Visc embriuat. L'Atzur, l'Atzur, l'Atzur, l'Atzur!».

La llum dels blaus

La lluminositat i la claror dels celatges s'aconsegueixen amb el blau cel, blau celeste o blau pà·lid, molt present ja en l'obra de pintors romàntics, com ara Constable i Turner. És mitjançant aquest color i la seva intensitat que molts creadors plasmen el sublim a la tela, a partir de paisatges i d'escenes de la naturalesa que impacten per la seva grandiositat. En són bons exemples la vista panoràmica de les muntanyes dels Alps de Gustave Courbet i la del mar tempestuós de Ramon Martí i Alsina, a qui el pintor francès va marcar profundament. La profunditat i la força de les teles de tots dos pintors, situats habitualment en el realisme, ens allunyen de qualsevol tipus d'etiqueta estètica.

3. Paisatges sonors / Paisatges de l'ànima

Hi ha nombrosos paral·lelismes i punts de contacte entre l'art del simbolisme i la música, que es converteixen en un fructífer laboratori per explorar les possibilitats de la sinestèsia com a resultat de l'associació d'elements que provenen de diferents dominis sensorials.

Paul Gauguin afirmava que «el color és una vibració, com la música». En aquesta mateixa línia, en una carta dirigida al seu germà Theo, Vincent van Gogh havia escrit: «...la pintura, tal com apareix avui, promet tornar-se més subtil —més música i menys escultura—, promet, en fi, el color».

La música es veu i els colors se senten en les obres d'un període en què el jo s'expressa en els paisatges. Les escenes nocturnes són simfonies en blau, igual que, de fet, totes les representacions de la natura són melodies que s'ofereixen a la vista i a l'oïda per transmetre les emocions de qui les pinta.

Fragàncies de melancolia

Els estats contemplatius permeten no tant observar la realitat exterior com endinsar-se cap a les profunditats de l'ànima. Sovint fan aflorar la melancolia, que es tenyeix de blau per representar la figura del melancòlic com un ésser meditatiu o trist, que, al mateix temps, es correspon amb la imatge de l'artista i del marginat. En són bons exemples les dones que retraten Nonell i Hodler, entotsolades i abstretes en les seves circumstàncies.

L'hora blava / Crepuscles

El crepuscle, en tant que indica l'instant en què el dia comença a acabar-se, és una metàfora de la incertesa, la solitud i la mort. Són moltes les representacions textuais i pictòriques en què la naturalesa onírica del que podem anomenar *l'hora blava* expressa la sensibilitat de finals del segle XIX.

Una Arcàdia somniada

Tot i que amb algunes variacions, l'Arcàdia es manté com el lloc paradisiac i de comunió amb la naturalesa que havia aflorat durant el Renaixement i el Romanticisme. En les obres dels escriptors i dels artistes simbolistes, l'Arcàdia és un espai idíl·lic, una imatge sense temps que connecta amb el mite i que és capaç de reflectir veritats eternes.

4. L'ocell blau i la flor blava

Com a lloc on es troba l'ideal, el blau tenyeix alguns elements de l'entorn, com ara els ocells i les flors, que es converteixen immediatament en símbols. Així doncs, la flor blava i l'ocell blau representen la unió del somni i la realitat, igual que, de fet, la lluna que mira el planeta blau i tot allò que, impregnat amb aquest color, aguditza la vida espiritual. En són exemples representatius la flor blava de Novalis, els ocells blaus del dramaturg simbolista Maurice Maeterlinck i el text de Rubén Darío *L'ocell blau*.

5. La nit, el somni, l'abisme i la mort / Nocturns

Els paisatges nocturns i les escenes en què la nit pren el protagonisme omplen les obres d'aquest període com a símbols de la nostàlgia i de la melancolia, de la tristesa i de la mort, però també del misteri que convoca la foscor. Per tant, són

Dossier de premsa

sinònims de l'insomni, però al mateix temps també de la visió poètica, perquè ens acosten al que és desconegut, a allò que s'entrevéu i que ha quedat, d'alguna manera, transfigurat. La nit desvela la realitat com un conte fantàstic, amb presències fantasmagòriques que, malgrat que puguin provocar temences, són feliçment inquietants. No en va, el romàntic Novalis l'havia descrita com «el lloc de les revelacions».

En efecte, amb la seva absència de llum i de color, la nit i el somni evocuen la mort i l'angoixa existencial, així com el sentit del sinistre i els canvis de consciència. Tanmateix, produeixen l'efecte de les fondàries dels abismes: neguitegen perquè representen la foscor absoluta, però, on és sinó en aquestes profunditats on ens afigurem que descobrirem tresors meravellosos que brillen immutables en la fosca?

Final: Nit de cinema

Cap al 1897, el cineasta Segundo de Chomón havia treballat a la companyia Star Film, de Georges Méliès, pintant pel·lícules juntament amb la seva esposa. Al film del 1908 *Les lunatiques*, realitzat per a Pathé Frères de París, l'habilitat i la mestria apreses abans es tradueixen en la captura d'un món llunàtic ple de trucatges transformadors. La imaginació i la tècnica conflueixen així en el cinema com a contrapunt lúdic dels paisatges pintats de blau durant l'època del Modernisme.

ACTIVITATS A L'ENTORN DE L'EXPOSICIÓ

PER A PÚBLIC GENERAL

CONFERÈNCIA A CÀRREC DE LA COMISSÀRIA

«El color blau en el Modernisme»

Dijous 26 de setembre | 18 h

Teresa-M. Sala i Garcia, comissària de l'exposició, professora titular d'Història de l'Art de la Universitat de Barcelona i directora de GRACMON. S'ha especialitzat en estudis culturals sobre les arts i la ciutat dels segles XIX-XX, i al llarg de la seva trajectòria ha estudiat els escenaris urbans del 1900 i les arquitectures de la vida privada de l'època del Modernisme. Ha comissariat diverses exposicions, de les quals podem destacar *Barcelona 1900* al Museu Van Gogh d'Amsterdam, el 2007. Actualment és la investigadora principal del projecte *Entre ciutats: paisatges culturals, escenes i identitats (1888-1929)*.

VISITES COMENTADES

Dijous y dissabtes, a les 18 h/ Diumenges, a les 12 h

VISITES AMB CAFÈ TERTÚLIA

Dimarts, a les 16.30 h

VISITES COMENTADES PER A GRUPS

Idiomes: castellà, anglès i francès. Horari a convenir. Reserva prèvia i més informació: 976 768 201

VISITES AMB CAFÈ TERTÚLIA PER A GRUPS

Idiomes: castellà, anglès i francès. Horari a convenir. Reserva prèvia i més informació: 976 768 201

PER A PÚBLIC FAMILIAR

VISITES EN FAMÍLIA

Allau de blau! (+8)

Diumenges, a les 11 h.

Visites especialment pensades eper a famílies, inclouen un recorregut per l'exposició i activitats participatives dins de l'espai expositiu. Conduïdes per un mediador, les visites

es basen en un tema principal de l'exposició que es desenvolupa a l'entorn de les obres exposades. Activitat recomanada per a famílies amb infants a partir de 8 anys.

ESPAI EDUCATIU

Un gran blau (+5)

Celeste, marí, cobalt, cian o turquesa. El blau és un color ampli i suggeridor que ha inspirat moltes obres d'art. L'acostumem a associar al mar i al cel, però per a molts artistes també representa el color de la tristesa, del misteri o de la melancolia. En el marc de l'exposició *Blau, el color del Modernisme*, us proposem col·laborar en la creació d'una gran obra col·lectiva, de múltiples tons de blau i amb l'experimentació de diverses textures.

Aquest és un espai dins de l'exposició principalment pensat per al públic familiar. S'hi proposa una activitat que convida els participants a explorar de manera creativa i lliure algun dels aspectes de l'exposició. Recomanat per a famílies amb infants a partir de 5 anys.

PER A PÚBLIC ESCOLAR **EduCaixa**

Reserves: 976 768 201 o rcaixaforumzaragoza@magmacultura.net Horari a convenir.

Visita comentada

Nivell: ESO, batxillerat i cicles formatius. Durada: 1 hora.

Visita dinamitzada

A través dels materials didàctics i a partir de l'observació d'obres pictòriques i imatges en moviment, l'alumnat descobrirà el valor simbòlic i les implicacions culturals d'aquest color.

Nivell: a partir de 3r de primària i ESO. Durada: 1 hora i 30 minuts.

Visita taller

Allau de blau!

A través dels materials didàctics, aprendran els conceptes de to i matís i descobriran com els colors poden tenir diferents significats per a cadascun de nosaltres gràcies al seu valor simbòlic.

Nivell: infantil i primer cicle de primària. Durada: 1 hora.

BLAU

El color del Modernisme

Del 27 de septiembre de 2019 al 19 de enero de 2020

CaixaForum Saragossa

Av. de Anselmo Clavé, 4

50004 - Zaragoza

Tel.: 976 76 82 00

icaixaforumzaragoza@magmacultura.net

Servei d'Informació de "la Caixa"

Tel.: 900 223 040

De dilluns a divendres, de 9 a 17 h

www.lacaixa.org

Horari

Obert tots els dies

De dilluns a diumenge i festius,

de 10 a 20 h

Venda d'entrades

CaixaForum.com/agenda

Entrades també disponibles a

CaixaForum en horari d'atenció al públic

Horario especial Nadal:

25 de desembre i 1 i 6 de gener, tancat

24 i 31 de desembre i 5 de gener, de

10 a 18 h

Àrea de Comunicació de l'Obra Social "la Caixa"

Elena Martín Egea: 876 243 958 / elena.m.martin@caixabank.com

Josué García: 934 046 151 / 638 146 330 / jgarcial@fundacionlacaixa.org

Sala de Premsa Multimèdia: <http://premsa.lacaixa.es/obrasocial>

 FundlaCaixaCAT @CaixaForum #ModernismoCaixaForum